

Н.С. Папуша, здобувач

Тернопільський національний економічний університет

Фінансова безпека особи: генезис

В статті розглянуто суть поняття «безпека». Розкрито сутність категорії «фінансова безпека особи» та визначено основні фактори впливу на неї. Встановлено взаємозв'язок та взаємозалежність між соціальною безпекою та фінансовою безпекою особи.

безпека, фінансова безпека особи, соціальна безпека, прожитковий мінімум, рівень життя, бідність, доходи населення

Постановка проблеми. Інтеграція до світової спільноти зобов'язує Україну підвищити рівень добробуту громадян. Проте, наприклад, в третьому кварталі 2010р. 76% доходів населення України витратило на придбання товарів і послуг, в той час коли 7,9% [1] працівників отримали заробітну плату нижче прожиткового мінімуму. Це сприяє демографічній кризі та негативно впливає на соціальну структуру суспільства, оскільки немає умов для розвитку середнього класу, збільшується кількість малозабезпечених громадян. Вище назване становить загрозу національній безпеці, тому питання фінансової безпеки особи на сучасному етапі є актуальним і своєчасним.

Ступінь розробленості проблеми. Питання фінансової безпеки охоплює коло інтересів таких науковців, як Барановський О., Бінько І., Жалило Я., Єрмошенко М., Мунтян В., Шуміло І. та ін. Проте дослідження даного поняття проводяться лише на рівні держави та підприємства. На рівні особи проблема фінансової безпеки є ще не опрацьованою.

Мета статті – розкрити сутність соціально-економічної категорії «фінансова безпека особи».

Постановка завдання. Відповідно до наміченої мети доцільно виділити наступні завдання:

- розглянути сутність поняття «безпека»;
- дати тлумачення поняттю «фінансова безпека» та визначити основні показники і загрози даної соціально-економічної категорії.

Виклад основного матеріалу. Термін «безпека» почали вживати ще наприкінці XII ст. Він, згідно із словником Робера, означав «спокійний стан духу людини, яка вважала себе захищеною від будь-якої небезпеки». Проте в XVII-XVIII ст. цей термін

© Н.С. Папуша, 2011

отримав нове тлумачення, і його розглядали вже, як ситуацію, що виникає, коли немає реальної небезпеки [2, с. 11].

А. Качинський вважає, що безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, а також довкілля в різних сферах життєдіяльності від внутрішніх та зовнішніх загроз [3, с. 26].

У тлумачному словнику сучасної української мови під редакцією В. Бусел безпека визначена, як стан, коли кому-, чому-небудь ніщо не загрожує [4, с. 43].

Отже, поняття «безпека» науковці трактують по-різному, проте більшість авторів виділяють два основних типи безпеки: гіпотетичну відсутність небезпеки (тобто можливості будь-яких потрясінь для суспільства) і реальну захищеність від загроз (спроможність надійно протистояти їм) [2, с. 15].

Барановський О. трактує фінансову безпеку, як «рівень забезпеченості громадянина, домашнього господарства, верств населення, підприємства, організації, установи ... фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання

зобов'язань» [5, с. 34]. Однак таке визначення можна використовувати лише для різного роду організацій (або держави загалом), тому що в ньому не називаються конкретні зобов'язання і не згадується про загрози окремої особи.

Із урахуванням наведених визначень безпеки можна стверджувати, що фінансова безпека особи – це інтегральний показник забезпеченості фінансовими ресурсами, який дає змогу особі і членам її сім'ї задовольнити життєво важливі потреби, забезпечити їй гідний рівень життя й почуватися захищеною від таких загроз, як бідність та безробіття.

Мова не лише про задоволення фізіологічних потреб на мінімальному рівні; йдеться про те, що сума доходів повинна забезпечувати належний рівень життя й обов'язково дати їй змогу заощаджувати, оскільки на думку класиків економічної теорії, саме заощадження є джерелом багатства і тим самим почуватися захищеним як від бідності, так і від безробіття (хоча б на певний період).

Особливу увагу слід звернути на те, що фінансова безпека – це поняття, котре не можна ототожнювати з такими соціально-економічними категоріями, як соціальна безпека та рівень життя.

Поняття соціальної безпеки в Україні не регламентоване жодним нормативним актом, проте серед науковців воно все-таки набуло значної популярності.

О. Білорус, як прихильник концепції сталого розвитку, стверджує, що «соціальна безпека – це надійна захищеність життєво важливих інтересів соціальних суб'єктів на макро- та мікрорівнях, збереження і розвиток людського потенціалу, підтримка ефективного стимулювання діяльності людей, систем їхньої соціалізації та життєзабезпечення, невмирущих цінностей, моральності» [12, с. 541].

А на думку О.Новикової, соціальна безпека – це стан захищеності соціальних інтересів особи і суспільства від впливаючих на них загроз національній безпеці [13, с.27]. До соціальних інтересів можна віднести не лише рівень матеріального благополуччя (тобто соціальні стандарти), а й права, гарантовані Конституцією України.

Отже, соціальна безпека охоплює не лише рівень забезпеченості фінансовими ресурсами і майном, а й забезпечення дотримання прав і свобод, наданих державою і гарантованих на законодавчому рівні.

Рівень життя можна трактувати як ступінь задоволення матеріальних, духовних та соціальних потреб людини. Це значить, що дана соціально-економічна категорія є ширшою за три згадані. Більше того, можна з упевненістю стверджувати, що соціальна безпека, економічна безпека та фінансова безпека особи є невід'ємними складовими рівня життя населення.

Важливою умовою створення фінансової безпеки особи з боку держави є соціальні гарантії. Згідно зі Законом України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» від 2000 р. державні соціальні гарантії – це встановлені законом мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших соціальних виплат, встановлені законами й іншими нормативно-правовими актами, що забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму [6].

Із урахуванням цього, до основних показників, що визначають рівень фінансової безпеки особи, можна віднести:

1. Рівень прожиткового мінімуму (розмір прожиткового мінімуму встановлюють на основі споживчого кошика, оскільки за його допомогою визначають набір продуктів та послуг першої необхідності).

2. Розмір оплати праці (для особи, котра працює основним джерелом доходів є заробітна плата і саме її розмір визначає купівельну спроможність працівника). Середня заробітна плата в Україні в 2009 році становила 1863 грн., а в Тернопільській обл. - 1381грн.(рис.1). Для прикладу аналогічний показник в Молдові за 2009 рік

становив \$250, в Російській федерації – \$670, Польщі – \$1200, Німеччині – \$4500, а в Данії - \$5200 [7]. Відповідно до наведеного рейтингу середня заробітна плата в Україні є найнижчою серед європейських країн.

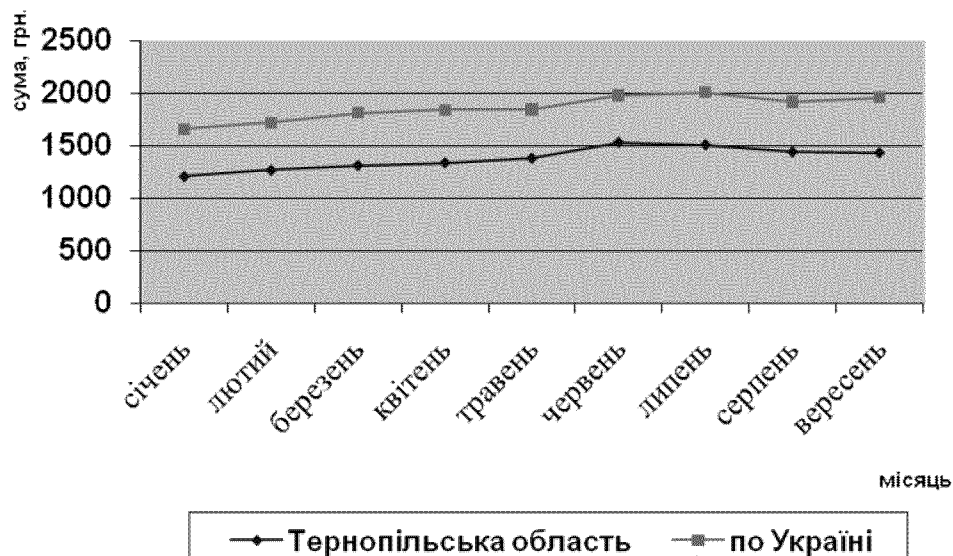

Рисунок 1 – Середньомісячна заробітна плата в 2009 році *

3. Величина сукупних доходів на душу населення та їхня структура. В Україні структура доходів населення майже однакова і до її складу входять заробітна плата, прибуток та змішаний дохід, доходи від власності, соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти. За даними сайту Держкомстату в II кварталі 2009 р. частка заробітної плати в структурі доходів становила 42,5%, а соціальної допомоги – 41,7% [8].

4. Розширення населення за рівнем доходів та витрат. Одним із показників, що визначають диференціацію населення за рівнем життя, є квінтільний коефіцієнт диференціації витрат населення. Його значення в Україні в 2000р. становило 2,8 рази в грошових і 2,3 рази в сукупних доходах, а в 2007 р. відповідно- 2,2 і 2,0.

5. Розмір ВВП на душу населення. В Україні цей показник становить 7 тис. дол., що в розрахунку на один день становить – 20 дол.США. До прикладу, ВВП на душу населення в європейських країнах - 30-50 тис.дол. США [9].

До чинників, що становлять загрозу фінансовій безпеці особи можна віднести:

- податкове навантаження на доходи фізичних осіб і заробітну плату працівника. Податки з фізичних осіб належать до прямих податків, їх встановлюють безпосередньо щодо платників. Їхній розмір залежить від масштабів об'єкта оподаткування. Вважають, що прямі податки сприяють такому перерозподілу податкового тягара, за якого більше платять ті члени суспільства, які мають вищі доходи. Така ситуація буває, якщо до членів суспільства, які мають більші доходи, застосовують вищі ставки. Чинна система оподаткування фізичних осіб зумовлює наповнення бюджету за рахунок не найзаможніших членів суспільства, а маси бідних платників податків, які отримують заробітну плату на роботі за наймом [10, с. 19];

- недосконалий механізм формування прожиткового мінімуму. В Україні прожитковий мінімум є «соціальним орієнтиром, а не соціальною гарантією»[11, с. 158]. Набір продуктів і послуг, що належить до споживчого кошика, задовольняє лише фізіологічні потреби на мінімальному рівні, а соціальну складову до уваги не беруть. До того ж, вартість, цього набору вираховують за найнижчими цінами, не враховуючи різниці цін в різних регіонах;

- безробіття. Втрата робочого місця стає причиною зменшення сукупного доходу сім'ї, що супроводжується різким зниженням рівня життя, а в гіршому випадку породжує бідність;

- бідність - це соціально-економічне явище, за якого особи, або не отримують доходів, або отримують їх у розмірі, нижчому за прожитковий мінімум, так звану "межу бідності", внаслідок чого не можуть задовольнити свої фізіологічні потреби. Цей соціальний феномен має негативні наслідки не лише для людини, а й для суспільства в цілому, адже він призводить до збільшення кількості безпритульних, погіршення здоров'я у майбутніх поколінь, зниження генофонду нації);

- систему пільг та допомог. Система пільг в нашій державі дуже розгалужена й економічно необгрунтована. Надання певних трансфертів супроводжується непрозорим та до кінця не врегульованим механізмом. Наслідком цього є надання пільг і допомог по-перше, людям, які в них зовсім не мають потреби; по-друге, з'являється і закріплюється категорія осіб, які намагаються жити лише на кошти, що виділяє держава, не бажаючи влаштуватися на постійне місце роботи. Слід згадати і про допомогу при народженні дитини, коли малозабезпечені верстви населення народжують дітей лише заради певних фінансових виплат. По-третє, процес надання соціальних допомог стає одним із основних джерел хабарництва).

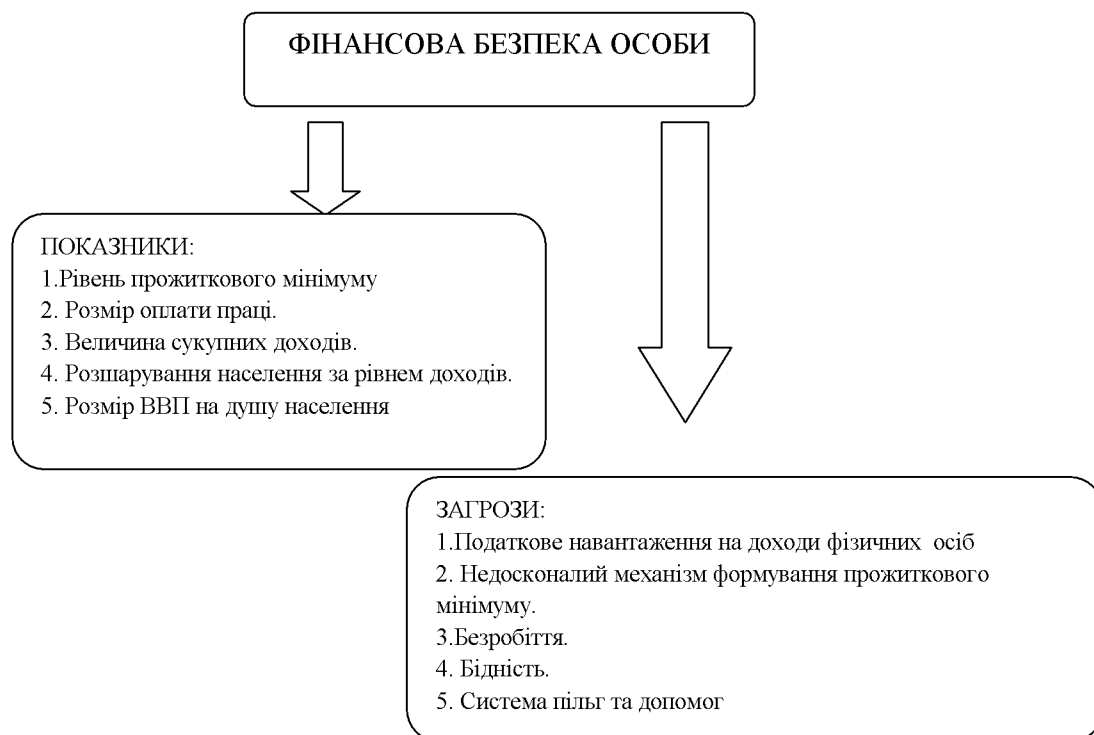

Рисунок 2 – Показники та загрози фінансової безпеки особи

Отже, з наведеного можна зробити висновок, що фінансова безпека особи - соціально-економічна категорія, яка показує рівень матеріального забезпечення для задоволення первинних потреб, а також важлива складова соціальної безпеки та один із найважливіших показників рівня життя населення. Суб'єктом фінансової безпеки особи є, насамперед, держава, адже саме вона визначає мінімальний рівень захисту населення шляхом надання соціальних гарантій та стандартів.

Із метою підвищення рівня фінансової безпеки на державному рівні слід збільшити розмір соціальних гарантій, а також одночасно посилити контроль за їх наданням. Наступним кроком має стати залучення провідних вітчизняних і закордонних фахівців для розроблення методики визначення рівня фінансової безпеки особи..

Список літератури

1. <http://news.finance.ua/ua/orgtrg/~1/8/666/222528>

2. Бизнес и безопасность. Толковый терминологический словарь. – М.:Бек, 1995. – 336с.
3. Баланда А. Безпека як соціальний феномен: дискурс людського розвитку /А. Баланда // Україна: аспекти праці. - 2007.- №1.- С.25-27.
4. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2003. – 1440с.
5. Барановський О.І. Фінансова безпека: моногр. / О. І. Барановський. – К.: Фенікс,. 1999. – 338 с.
6. ЗУ "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" (із змінами та доповненнями) - <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2017-14&test=4/UMfPEGznhhlfa.Zi.o7a1yHdln6sFggkRb11c>
7. www.ukrstat.com.ua
8. <http://ufs.com.ua/stories/docs/stat09209.pdf>
9. <http://www.24tv.com.ua/economics/2009-11-19/33421.htm>
10. Бодюк А. Новації в оподаткуванні доходів фізичних осіб / А. Бодюк , В. Дубель , С. Дусяк // Україна: аспекти праці. – 2008. - №3. - С.19-21.
11. Длугопольський О.В. Теорія економіки державного сектора: Навчал. посібн./ О. В. Длугопольський. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 489с.
12. Білорус О.Г. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. – К.:КНЕУ, 2001. – 733с.
13. Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення / О. Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. – 460с. – (першотвір).

Н. Папуша

Финансовая безопасность личности: генезис

В статье рассмотрена суть понятия "безопасность". Раскрыта сущность категории "финансовая безопасность лица" и определены основные факторы влияния на нее. Установлена взаимосвязь и взаимозависимость между социальной безопасностью и финансовой безопасностью лица.

N. Papusha

Financial security of person: genesis

The article looks into the concept of "security". The essence of the category "financial security of person" and the main factors affecting it. The interrelation and interdependence between social security and financial security of person.

Одержано 12.03.11